

Dva avtobusa prostovoljcev v zavodu, ki ga ljudje običajno nočejo spoznati od znotraj

Od panike k notranjemu miru

V vlogi spremljevalcev naj bi stanovalcem in stanovalkam skušali dati čim več občutka običajnega življenja - Po petih minutah druženja ni bilo več mogoče zagotovo trditi, kdo je stanovalec in kdo "eden od nas"

Pred dnevi se mi je ponudila priložnost, da se pridružim dvema avtobusoma prostovoljcev, ki so navsezgodaj odrinili iz Ljubljane proti Zavodu za duševno in živčno bolne Hrastovec. V vlogi spremljevalca naj bi stanovalkam in stanovalcem skušal dati čim več občutka običajnega življenja. Ob devetih zjutraj sem skupaj z gručo študentov sopihal navkreber proti belemu gradu in začutil neprijetno tesnobo. In takoj prvo presenečenje: vrata so na stežaj odprta! Ni bilo časa za čudenje, ker so nam naproti navdušeno pritekli že prvi stanovalci in na hitro zdrdrali potem še neštetokrat slišan stavek: "Imaš za kavo, imaš kakšno cigareto?"

Foto: Iztok Sori

Že po petih minutah je bilo zelo težko ločiti, kdo so stanovalci in kdo prostovoljci.

Vstopili smo na senčno notranje dvorišče, kjer je bilo veselje predvsem glasnejše. Pogledoval sem okoli sebe in sprva ugotovil le, da se očitno za zdaj ne zdim nikomur posebej zanimiv. Morda zato, ker stanovalk sprva še ni bilo na spregled, zato pa so se fantje navdušeno vrteli okrog deklet, sledilo je obligatorno objemanje in predstavljanje ter spet tisto o kavi in cigaretah. Po petih minutah opazovanja s široko odprtimi očmi me je naenkrat prešinilo, da ne ločim več, kdo je stanovalec, kdo pa "eden od nas".

Ko popusti prvi krč...

Ko je prvi krč popustil, je bilo naenkrat videti vse veliko bolj mirno: gruča ljudi, ki se družijo na nekem grajskem dvorišču v Sloveniji. Sprehajal sem se po gradu, se čudil njegovi lepoti in opazoval prve navdušence, ki so postavljali stojnice za delavnice, s katerimi so kasneje skušali zaposliti stanovalce. Med prvimi se mi je predstavil prijazen možakar na berglah: "Študent Mirko," mi je ponosno pokazal na listek, ki ga je imel pripetega na pulover. Hitro sva se zapletla v klepet, v katerem je navdušeno razlagal, kako vesel je, da smo prišli. Ni pozabil pokazati tudi pravkar prejetega darila: učbenika poslovne matematike in nekaj revij, ki sem jih moral pazljivo vrniti nazaj v vrečko.

Medtem se je kolegica zapletla v pogovor z Bojanom, ki v Hrastovcu zaključuje enomesečno prakso. Skušala mu je razložiti, kakšen šok je doživela ob prihodu, pa jo je očitno preslišal, saj jo je takoj odpeljal na polzaprti oddelek, kjer je, še preden je došla, kaj se dogaja, prevzela odgovornost za enega izmed stanovalcev in ga popeljala tako rekoč na svobodo, v dogajanje. Sam sem tako presenečen srečal dekle, ki se je še pred kakšno uro, ob prihodu, živčno smejala, sedaj pa je suvereno pod roko vodila povsem mirnega in prijaznega gospoda, ki je tiho vpiljal živžav okoli sebe.

Bojan je pritekel že tudi do mene: "Hitro, potrebujem tri prostovoljce, pridi..." Odšli smo do bližnje hiše, kjer bivajo, kot mi je razložil, "težji primeri" in tisti, ki ne morejo hoditi. Res se je ob našem prihodu malokdo odzval. Večina je sedela ali ležala v dnevnem prostoru, z glavo slonela na mizi in potovala po svojem svetu. Prijazne sestre so hitro našle nekaj kandidatov, ki so si zaželeli, da jih popeljemo do gradu. Prevzel sem skrbel za Tončko, ki je ne bi mogel zgrešiti zaradi njene kape s ščitkom. Govorila ni skorajda nič, vendar sva se kljub temu razumela in tudi sporazumela.

Medtem ko sva s Tončko hodila od gruče do gruče, ki so se zabavale ob glasbi, v frizerski delavnici ali med risanjem, se je pridružil tudi mlajši stanovalc mrkega pogleda in z najbolj "frajerskimi" kavbojskimi škornji, kar sem jih kdaj videl. Kasneje sem presenečen slišal, kako se je z Avstrijkama, ki v Hrastovcu opravljata prakso, pogovarjal v nemščini.

Eno izmed slovenskih prostovoljk je ob obisku v Hrastovcu bolj šokiralo vprašanje, ki si ga je zastavila sama. Ker je že bila na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici, se je spraševala, ali jo za temi grajskimi zidovi čaka prihodnost. Kako nekdo sploh pride v Hrastovec, kaj se mu mora zgoditi, da "pristane" tukaj? Vodja zdravstvene nege in oskrbe Mira Šilec mi je zatrdila, da "to niti slučajno ni enostavno, saj so vsi stanovalci in stanovalke napoteni k njim po psihiatrični indikaciji, velikokrat so to tudi duševno manj razviti, ostareli ljudje." Navedla je primer: "V našem zavodu sprejememo nekoga s shizofrenično motnjo le, če je star več kot 40 let in je bil najmanj 20 let zdravljen."

Po skupnem kosilu v restavraciji zavoda so se med prostovoljci pokazali že prvi "izpraznjeni" obrazi, tudi sam sem si zaželel pet minut v kakšnem kotu ob topli kavici. Pa še kaj! Tisti med nami s kavo ali cigaretami so bili med stanovalci najbolj priljubljena družba in tako je vonj po toplem napitku iz avtomata hitro pritegnil tudi mojega novega znanca. Delila sva si kavo in nato odšla do delavnice z glino. "Nisem umetnik, tega ne znam," se je sprva upiral. Vendar se je takoj, ko je med prsti začutil hladno glino, vživel v gnetenje in oblikovanje ter ugotovil, da je prav zabavno. Malo manj je bil navdušen, ko je opazil, da ima zato umazane roke. Priznam, da mi je, ko je pograbil bližnje škarje, srce kar poskočilo. On pa je preprosto ostrigel predolgi noht, škarje mirno odložil in se odpravil po kremo za roke.

Zgodaj popoldne so notranje grajsko dvorišče pričeli greti tudi prvi sončni žarki in morda sem se zaradi tega takrat dokončno odrekel nemiru ali morda celo strahu, ki me je spremljal od začetka. Ob sprehajanju po stoletnem tlaku in v senci dreves sem doživil le mir in nič drugega. Medtem so se

Foto: Iztok Sori

Stanovalce je vedno znova najbolj navdušila prav glasba

Foto: Iztok Sori

Vrhunec večera: afriški ritmi so prisotne stopili v plešočo množico.

stanovalci gostili ob čaju, pecivu ali obloženih kruhkih, od katerih jih je lahko odtrgalo samo eno: glasba. Rock'n'roll v živo v Viteški dvorani ali afriški ritmi, ki so jih soustvarjali tudi sami.

Na zaprtem oddelku

Glavna sestra Mira me je na mojo željo popeljala naravnost v moški zaprti oddelek. Med odklepanjem vrat je povedala: "Stanovalci in stanovalke našega zavoda so ljudje s težavami v osebnem duševnem zdravju ali že od rojstva prizadeti, ki jih razdelimo po enotah glede na njihove sposobnosti." Pokazala mi je nekaj spalnic, ki so bile zelo urejene, vendar so dajale bolj vtis bolnišnice kot domačnega zatočišča. "Trudimo se, da bi bile sobe največ dvo- ali triposteljne, imamo pa tudi dva dnevna prostora, od katerih je eden namenjen predvsem rekreaciji," je razložila.

Ko sva hodila skozi v tišino odete prostore, seveda nisva mogla mimo "sobe za izolacijo", majhne čumnate brez dnevne svetlobe z obloženimi stenami: "Včasih moramo kakšnega stanovalca zavarovati pred samim seboj. Prislilni jopiči in mrežne postelje se ne uporabljajo več, lahko pa pasovi za fiksiranje ali takšne sobe za izolacijo. Če se že kakšen stanovalec znajde v njej, je zelo strogo nadzorovan, tukaj je lahko le dve uri," je pojasnila.

Zavod se pospešeno modernizira, lahko bi rekli, da ob iskanju novih možnosti za bivanje varovancev tudi humanizira in odpira. "Nekaj naših bivših stanovalcev živi pri nadomestnih družinah," je še dodala Šilčeva. In nadaljevala: "Ena izmed naših bivših sester je vzela v oskrbo štiri gospe, ki sedaj uživajo jesen svojega življenja na prelepi kmetiji v bližini Trat."

Zvečer sem se med prebivalci gradu Hrastovec počutil že prav domače. Pred nami je bila zabava ob afriških bobnih in divjih plesalkah, ki so na plesišče takoj zvabile večino prisotne družčine. Široki nasmehi so pričali o tem, da smo se prav vsi do konca sprostiti in v plesu porabili še zadnje moči, ki so nam ostale po napornem dnevu. Ni čudno, da so ob slovesu tekle solze. Obljubili smo, da se še vrnemo. "Pa čim prej," so dodali stanovalci, mi pa smo se po dvanajsturnem "službovanju" zleknili v neudobne avtobusne sedeže in na poti domov v hipu zaspali.

Iztok Šori